

уможливають відбір найбільш вагомих педагогічних принципів, ефективних умов та методів формування художньо-естетичного світосприйняття, художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти в їх фаховій проєкції, з чим і пов'язуємо перспективи подальших наукових розвідок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Агрикова О., & Джуринський П. Системний підхід у формуванні особистості фахівця з фізичної культури. У *Trends in the development of modern scientific thought* 2020. С. 411-413. International Science Group. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/X-Conference-23-26-VancouverCanada-Book.pdf>
2. Бутенко В. Г. Основні підходи до організації художньої освіти учнівської молоді. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград, 2000. Вип. 24. С. 3-10.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997.
4. Отич О. М. Методологічні принципи наукового дослідження. *Вісник Чернівецького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2020. Вип. 76. С. 41-43.
5. Туленков М. В., Лобанова А. С., & Яремчук С. С. Системний аналіз у соціології. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 2023. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7076>
6. Хоменко Л. В. Формування мотивації до музично-викладацької діяльності студентів педагогічних коледжів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ :НАПН України, 2019.
7. Філософський словник соціальних термінів. Заг. ред. В. П. Андрушенка. Київ-Харків : «Корвін», 2005.
8. Черкасов В.Ф. Методологічні підходи в сегменті формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2023. Вип. 62. С. 66-76.

REFERENCES

1. Ahrikova, O., & Dzhurynskiy, P. (2020). Systemnyi pidkhd u formuvanni osobystosti fakhivtsia z fizychnoi kultury [A systematic approach in the formation of the personality of a physical culture specialist]. U *Trends in the development of modern scientific thought*. S. 411-413. International Science Group. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/X-Conference-23-26-VancouverCanada-Book.pdf> [in Ukrainian]
2. Butenko, V. H. (2000). Osnovni pidkhody do orhanizatsii khudozhnoi osvity uchnivskoi molodi [Basic

approaches to the organization of artistic education of schoolchildren]. *Naukovi zapysky*. Seria: Pedahohichni nauky. Kirovohrad. Vyp. 24. 3-10 [in Ukrainian]

3. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Lybid. [in Ukrainian]
4. Otych, O. M. (2010). *Metodolohichni pryntsyipy naukovoho doslidzhennia* [Methodological principles of scientific research]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*. Seria: Pedahohichni nauky, (76). 41-43. [in Ukrainian]
5. Tulenkov, M. V., Lobanova, A. S., & Yaremchuk, S. S. (2023). *Systemnyi analiz u sotsiologii* [System analysis in sociology]. *Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yuriiia Fedkovyicha*. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7076> [in Ukrainian].
6. Khomenko, L. V. (2019). *Formuvannia motyvatsii do muzychno-vykladatskoi diialnosti studentiv pedahohichnykh koledzhiv* [Formation of motivation for music-teaching activities of students of pedagogical colleges]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07. Kyiv : NAPN Ukrainy. [in Ukrainian]
7. *Filosofskiy slovnyk sotsialnykh terminiv* [Philosophical dictionary of social terms]. (2005). *Zah. red. V. P. Andrushchenka*. Kyiv-Kharkiv : «Korvin». [in Ukrainian]
8. Cherkasov, V.F. (2023). *Metodolohichni pidkhody v sehmentі formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv khoreohrafiі* [Methodological approaches in the segment of formation of professional competence of future teachers of choreography]. *Zasoby navchalnoi ta naukovodoslidnoi roboty*. Vyp. 62. 66-76. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЖАН Ч'єн – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: формування художньо-естетичних потреб здобувачів вищої освіти засобами хореографічного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZHANG Chien – a third (educational-scientific) level of higher education with a specialty of 011 Educational and Pedagogical Sciences at Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: formation of artistic and aesthetic needs of students of higher education by means of choreographic art.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2024 р.

УДК 78.071.1; 78.087.681; 373.51

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-215-338-342

КАРАСЬ Ганна Василівна –

доктор мистецтвознавства, професор,
 професор кафедри методики музичного виховання та диригування
 Прикарпатського національного університету
 імені Василя Стефаника
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1440-7461>
 e-mail: hanna.karas@pnu.edu.ua

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА МУЗИКА ІВАНА ФІЦАЛОВИЧА ДЛЯ УЧНІВ ЯК ОСНОВА ДУХОВНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ (НА ВІДЗНАЧЕННЯ 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ КОМПОЗИТОРА)

Розглядається вокально-хорова музика івано-франківського композитора і педагога Івана Фіцаловича (1924–2018) для дітей в контексті відзначення 100-річчя від дня його народження. Мета дослідження – проаналізувати вокально-хорові твори композитора для дітей як основу їхнього духовно-патріотичного виховання. Джерельною базою для аналізу слугує збірка Івана Фіцаловича «Ми орлята з гір Карпатських», яка вийшла друком напередодні ювілею. Серед методів дослідження заявленої проблеми кілька. Аксиологічний – застосований для розуміння важливості розвитку навиків спільного виконання хорових творів та визначення ціннісних орієнтирів у педагогічній практиці крізь призму традицій виховання підростаючого

покоління, як провідного фактору вдосконалення сучасного процесу виховання у закладах спеціалізованої музичної і загальної освіти.

Емпіричний метод заснований на аналізі навчального процесу у різних музичних та загальноосвітніх школах міста Івано-Франківська, вивченні ступеня інтересу до спільного хорового співу дітей через спілкування з ними. Обсерваційний метод – власний педагогічний аналіз та спостереження: участь у культурно-мистецьких акціях міста як державного службовця (завідувач відділом культури міськвиконкому, заступник міського голови, начальник управління культури ОДА) та викладача (професор університету). Вокально-хорові твори збірки високого художньо-естетичного рівня сконцентровані навколо п'яти тематичних груп: «Обряд», «Шевченкові думи», «Мамині пісні», «Веселі роздуми», «Мій раю зелений». Духовна тематика розкривається у дитячих молитвах, твори на тексти Т. Шевченка та про рідний край слугують основою патріотичного виховання, а пісні про маму та щоденні радощі збагачують емоційний дитячий світ. Твори І. Фіцаловича написані на тексти видатних українських поетів Тараса Шевченка, Івана Франка, Сидора Воробкевича, авторів другої половини ХХ століття (Бориса Олійника, Андрія Демиденка, Євгенії Леуцук, Ганни Костів-Гуски, Віри Багірової). Композиції адаптовані у роботі з учнями загальноосвітніх шкіл та Української гімназії № 1 міста Івано-Франківська впродовж багатьох років, тому можуть бути поширеними в освітніх навчальних закладах України.

Ключові слова: вокально-хорова музика Івана Фіцаловича для дітей, духовно-патріотичне виховання учнів, освітні навчальні заклади.

KARAS Hanna Vasyliuna –

Doctor of Arts, Professor, Professor of the Department of Music Education and Conducting Methods Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1440-7461>

e-mail: hanna.karas@pnu.edu.ua

VOCAL AND CHORAL MUSIC BY IVAN FITSALOVYCH FOR PUPILS AS A BASIS FOR SPIRITUAL AND PATRIOTIC EDUCATION (IN HONOR OF THE 100TH ANNIVERSARY OF THE COMPOSER'S BIRTH)

The article examines the vocal and choral music of the Ivano-Frankivsk composer and teacher Ivan Fitsalovych (1924–2018) for children in the context of the celebration of the 100th anniversary of his birth. The purpose of the study is to analyze the composer's vocal and choral works for children as the basis of their spiritual and patriotic education. The source material for the analysis is Ivan Fitsalovych's collection «We Are Eagles from the Carpathian Mountains», which was published on the eve of the anniversary. There are several methods of studying the stated problem. Axiological – used to understand the importance of developing the skills of joint performance of choral works and determining value guidelines in pedagogical practice through the prism of the traditions of educating the younger generation, as a leading factor in improving the modern process of education in institutions of specialized music and general education. The empirical method is based on the analysis of the educational process in various music and general education schools in Ivano-Frankivsk, studying the degree of interest in joint choral singing among children through communication with them. The observation method is based on the author's own pedagogical analysis and observations: participation in cultural and artistic events of the city as a civil servant (head of the culture department of the city executive committee, deputy mayor, head of the culture department of the regional state administration) and a teacher (university professor). The vocal and choral works of the collection are of a high artistic and aesthetic level and are concentrated around five thematic groups: «Rite», «Shevchenko's Thoughts», «Mother's Songs», «Merry Reflections» and «My Paradise is Green». Spiritual themes are revealed in children's prayers, works based on Shevchenko's texts and about the native land serve as the basis for patriotic education, and songs about mother and daily joys enrich the emotional world of children. The works of I. Fitsalovych are based on the texts of prominent Ukrainian poets Taras Shevchenko, Ivan Franko, Sydor Vorobkevych, and authors of the twentieth century (Borys Oliynyk, Andriy Demydenko, Yevhenia Leshchuk, Hanna Kostiv-Huska, Vira Bahirova). The compositions have been adapted in the work with students of secondary schools and the Ukrainian Gymnasium No. 1 in Ivano-Frankivsk for many years, so they can be used in educational institutions of Ukraine.

Key words: vocal and choral music by Ivan Fitsalovych for children, spiritual and patriotic education of students, educational institutions.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Роль духовно-патріотичного виховання молоді особливо зростає в часі сучасної російсько-української війни, коли боротьба йде не тільки на полі бою, а й в інформаційному просторі. Одним із засобів цього виховання виступає хорова музика, яку творять українські композитори. Сторіччя з дня народження прикарпатського композитора, музиканта-віолончеліста, педагога і громадського діяча Івана Фіцаловича (1924–2018) актуалізувало видання його творів, осмислення цієї творчої спадщини, яка наснажена високим духовно-патріотичним змістом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Біографічні відомості про композитора представлені у статті Г. Карась, яка розміщена в енциклопедичному словнику «Івано-Франківськ» [3]. Священик О. Глубіш роздумує над проблемою духовності в житті людства [2]. Духовне виховання

учнів нової української школи у воєнний час розглядається у статті М. Копчук-Кашецької, О. Цюняк, С. Довбенко [6]. Найбільш ґрунтовно проблеми духовного розвитку особистості у фокусі сучасного виховного процесу розкриті І. Бехом [1]. Однак, вокально-хорові твори Івана Фіцаловича не були предметом аналізу дослідників, що і зумовило наше звернення до цієї проблеми.

Мета статті – проаналізувати вокально-хорові твори композитора Івана Фіцаловича для дітей як основу їхнього духовно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іван Фіцалович народився у селі Швейків Монастирського району на Тернопіллі у родині греко-католицького священника [3, с. 443]. Освіту він здобував в Чортківській гімназії та Станіславському музичному училищі (нині – Івано-Франківський фаховий музичний коледж імені

Дениса Січинського), яке закінчив з відзнакою у 1951 році в класі віолончелі.

Вся трудова діяльність митця тісно пов'язана із дитячою музичною школою № 1 в Івано-Франківську, в якій він працював 55 років, а також з обласною філармонією та обласним музично-драматичним театром ім. І. Франка.

У творчому доробку композитора сотні музичних творів для камерних оркестрів, окремих інструментів (скрипки, віолончелі, фортепіано), вокальні і хорові різножанрові композиції, духовні твори на канонічні тексти, зокрема Літургії, більше сотні обробок українських народних пісень.

Вагомою складовою творчої спадщини Івана Фіцаловича є його твори для дітей. Композитор тісно співпрацював з творчими колективами та виконавцями Української гімназії № 1 міста Івано-Франківська, які плідно працювали під керівництвом Михайла Савки. На піснях композитора виховувалися учні загальноосвітніх шкіл міста та області.

Збірка вокально-хорових творів Івана Фіцаловича «Ми орлята з гір Карпатських» вийшла друком напередодні сторічного ювілею [4]. 30 хорових творів, які представлені тут, упорядниками збірника розділені на п'ять тематичних груп: обряд, Шевченкові думи, мамині пісні, веселі роздуми, мій раю зелений.

Твори, які представлені в розділі «Обряд», духовного плану. Отець О. Глубіш розмірковує: «Духовність – це стан душі, поведінка кожного з нас у надзвичайних життєвих ситуаціях, це наші думки, мова, вчинки, внутрішні чинники людини. Духовність надзвичайно багатогранний і складний феномен. За словниковим тлумаченням, духовність – це духовна, інтелектуальна природа, внутрішня моральна сутність людини. Сучасна гуманітарна наука говорить про духовність як про видову якість людини, про те, що саме духовність робить людину людиною. Якщо хтось відмовляється від своєї людської сутності, від гуманності, то в такому випадку він стає антигуманним, бездуховним. Маємо пам'ятати, основи людяності, коріння духовності, фундамент особистості, піклування про близьких, рідних закладається в сім'ї» [2].

Християнська тематика у творчості композитора Івана Фіцаловича займає вагоме місце, оскільки духовне було органічної частиною його природи. Він виріс у священничій родині, де релігійність була неодмінним компонентом виховання дітей. Атмосфера музично-культурного простору часу дитинства (церква, родина, сільська культура довоєнного часу) заклала основу для становлення особистості майбутнього композитора, вічним збудником його творчих інтенцій. Вони проявилися у дитячих молитвах «Ангеле святій» (слова В. Багірової), «До Ісуса» (слова В. Багірової), «Як раненько ся пробудиш» (сл. С. Воробкевича, мел. А. Вахнянина, обробка І. Фіцаловича), «Дорога до Зарваниці» (українська народна пісня в обр. І. Фіцаловича), оспівуванні Божої Матері – «Божа благодать» (українська народна пісня в обр. І. Фіцаловича), «Радуйся, Пречиста» (слова В. Багірової) та «Через поле України ішла Божа Мати» (українська народна пісня в обр. І. Фіцаловича),

радості з приводу народження Ісуса – «Божа дитина» (слова О. Стефановича), «Колядка» (слова В. Багірової).

Більшість з них написані для двоголового хору, окрім одноголосся («Як раненько ся пробудиш») і триголосся («До Ісуса», «Дорога до Зарваниці»). Характеристику, яка дала О. Шевчук духовним творам Богдани Фільц для дітей, можна використати і для композицій І. Фіцаловича: «Цінною рисою цих творів є рівновага релігійного тону вислову – стриманого, поважного, небуденного і живого людського почуття» [5, с. 3].

Для творів композитора духовного плану притаманні помірні темпи, плавна мелодика, рівномірний ритмічний рух. Лірико-романтична натура митця та народнопісенна стихія, на яку він опирається, надає творам І. Фіцаловича особливої привабливості.

Коріння духовності формується саме в дитинстві: «Це надзвичайно важливий період у процесі духовного становлення особистості, оскільки закладається фундамент для сприйняття дійсності, свого місця і ролі в ній» [2]. Тому вивчення творів Івана Фіцаловича духовного плану з учнями молодшого і старшого віку, які вирізняються мелодійністю і доступністю, легкістю для сприймання і виконання, сприяють формуванню християнських чеснот і моральних якостей.

І. Бех, розкриваючи проблему духовного розвитку особистості у фокусі сучасного виховного процесу, наголошує: «Організуючи виховний процес, який спрямований на свідоме оволодіння підростаючою особистістю вищими духовними цінностями, педагогу слід зважати на важливий психологічний закон. Процес такого оволодіння виявиться продуктивним за однієї істотної умови, коли ідея певної цінності, її всебічний зміст хоча б час від часу має бути присутнім у внутрішньому світі вихованця, який зазнав благої впливу цього змісту» [1, с. 34]. Тобто, виконуючи духовні твори, беручи участь в релігійних обрядах разом з батьками, дитина сприймає цінності, усвідомлює їх, а згодом наповнює ними своє внутрішнє життя. Вчений виокремлює чотири рівні функціонування духовності особистості. На першому з них проявляється чуттєвість особистості, зокрема емпатія, «...на цьому рівні духовність присутня в особистості у когнітивному представленні, але вона ще не виступає її справжньою духовністю» [1, с. 32]. Можемо констатувати, що цей рівень відповідає учням молодших класів і твори, які вони виконують, мають на меті сформувати чуттєвість, емпатію. Наступні три рівні, які відповідають учням середніх і старших класів, передбачають такий розвиток особистості, коли вона «...використовуючи власні духовні надбання, робить відповідні внески у внутрішній світ іншої особистості: розповідає, переконує, співчуває, утішає» [1, с. 32]. На цьому рівні опрацьовуються триголосні твори «До Ісуса» та «Дорога до Зарваниці». У першому дитина просить в Ісуса здоров'ячка для мами, тата, для всієї родини, у другому, який оспівує пішу прощу до Зарваниці, де з'явилася Матір Божа, допомагає дітям усвідомити

цей духовний акт і його значення для родини і всієї України:

«Благаєм за поле, благаєм за море,
Благаєм за села й міста,
Ми просимо Бога, єдиного Бога,
Без нього не квітнуть жита.
Щоби Україна у серці з любов'ю
Й надією йшла в майбуття,
Ми просимо Бога, єдиного Бога.
Бо Віра – це світло життя» [4, с. 21].

Твори, що згруповані у розділі «Шевченкові думи», написані на тексти Тараса Шевченка. Це: «За байраком, байрак» (мелодія народна, обр. І. Фіцаловича), українські народні пісні в обробці І. Фіцаловича – «Наш отаман Гамалія», «Тече вода з-під явора», «Чорна хмара з-за лиману», «Якби мені черевики». Всі вони написані для двоголосого дитячого хору. Тематика цих творів досить широка: оспівування козаччини, рідної природи, сумної долі наймишки. Осягнення учнями глибокого змісту поезії Тараса Шевченка у синтезі з лірико-героїчними наспівами та їх гармонічним наповненням сприяють формуванню у них національно-патріотичних почувань.

Розділ «Мамині пісні» складають твори, присвячені матері. Тут авторські композиції «За тебе, мамо, в пам'ять помолось» (слова М. Тарабія) для дуету, «Мамині корали» (слова Г. Костів-Гуски) для сопрано, обробки «Заспівай мені, мамо» (слова О. Богачука, музика В. Верменича) для дуету, солоспіву «Квіти матері» (слова В. Підпалого, українська народна пісня), «Колискова» (слова і мелодія М. Савки), «Пісня про маму» (слова Б. Олійника, мел. О. Морозова) для ансамблю (тріо). Глибокий ліризм та широка наспівність цих творів тонко передають найглибше почуття кожної людини – любов до найдорожчої матері, яка подарувала життя.

До розділу «Веселі роздуми» ввійшли авторські твори «Вишиванка» (слова С. Лещук) для триголосого хору, «Канікули» (слова А. Демиденка), «Не хочу» (слова А. Костецького) – для двоголосого хору, солоспіву «Маленька українка» (слова О. Пчілки) та «Прощальний вальс» (слова і мелодія М. Тарабія). Тут і патріотичні мотиви («Маленька українка»), і радість відпочинку («Канікули»), і охорона природи («Не хочу»), і сум «Прощального вальсу».

Розділ «Мій раю зелений» сповнений любові до рідного краю. Це обробки творів «Вівчарик» (слова Б. Пилата, мелодія Б. Гірського), «Мій раю зелений» (слова І. Франка, мелодія А. Кабо-вельського), «Червона калино, чом не процвітаєш» (українська народна пісня), «Чим пахне моя Україна» (слова І. Салюк, мелодія А. Нічлаєвського), авторський твір «Ми орлята з гір Карпатських» (слова М. Савки). Всі вони написані для двоголосого хору. Якщо твір «Ми орлята з гір Карпатських», що написаний в темпі маршу, має ознаки гімну, то всі інші – ліричні, в яких відчувається гуцульський колорит (синкопи, пунктирний ритм, хроматизми). Щиро закоханість композитора у рідну землю, її природу, Карпатські гори і пейзажі знаходить вияв в емоційній

образності його музики, яка сповнена вітаїстично-радісного настрою.

Важливою складовою творів є його фортепіанний супровід, який не тільки інтонаційно-ритмічно підтримує хорову фактуру, а й урізноманітнює загальне звучання пасажами близькими до арпеджіо («Божа дитина»).

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Хоч в проаналізованих вокально-хорових творах Іван Фіцалович виступає в кількох ролях (як автор слів, автор музики, аранжувальник відомих мелодій композиторів або українських народних пісень), найбільшу цінність складає його композиторська праця. Творча спадщина митця, яка мала і має концертне виконавське життя впродовж тривалого часу, засвідчує, що вона може і сьогодні, в час воєнних випробувань, слугувати основою для духовно-патріотичного виховання молоді. Яскравим свідченням актуальності цих композицій був ювілейний концерт учнів Івано-Франківської дитячої музичної школи № 1, де працював І. Фіцалович, який відбувся 3 квітня 2024 року.

Введення цих творів до репертуару хорових колективів мистецьких і загальноосвітніх шкіл збагачуватиме їх палітру. Використання вокально-хорових творів Івана Фіцаловича у роботі зі студентами закладів вищої освіти (у класах диригування, сольного співу, концертмейстерському, додаткового інструменту тощо) підготує майбутніх фахівців до роботи з дітьми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Духовний розвиток особистості у фокусі сучасного виховного процесу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 6. С. 30–52.
2. Глубіш О. О. Людство врятує висока духовність. URL: <https://www.tze.org.ua/gazeta-qbozhy-sijachq/3106-%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B2%D1%80%D1%8F%D1%82%D1%83%D1%94-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.html>
3. Карась Г. Фіцалович Іван. *Івано-Франківськ: енциклопедичний словник* / автори-упорядники Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С. 443–444.
4. Фіцалович І. Ми орлята з гір Карпатських: вокально-хорові твори / упоряд. М. Савка, А. Савка. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2023. 120 с.
5. Шевчук О. Передмова. *Фільм Богдана. Світе тихий: твори для дитячого хору*. Тернопіль: СМП «АСТОН», 2000. С. 3–4.
6. Korchuk-Kashetska M., Tsiuniak O., Dovbenko S. Spiritual education of students of the new ukrainian school in wartime. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2023. № 28. S. 109–112.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2016). Dukhovnyi rozvytok osobystosti u fokusi suchasnoho vykhovnoho protsesu [Spiritual development of the individual is the focus of the modern educational process]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. Vyp. 6. S. 30–52 [in Ukrainian].
2. Hlubish, O. O. Liudstvo vriatue vysoka dukhovnist [High spirituality will save humanity]. URL: <https://www.tze.org.ua/gazeta-qbozhy-sijachq/3106-%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D0%B2%D1%80%D1%8F%D1%82%D1%83%D1%94-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.html>

%D0%B4%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.html [in Ukrainian].

3. Karas, H. (2010). Fitsalovych Ivan [Fitsalovich Ivan]. Ivano-Frankivsk: entsyklopedychnyi slovnyk / avtory-uporiadnyky H. Karas, R. Dida, M. Holovaty, B. Havryliv. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. S. 443–444 [in Ukrainian].

4. Fitsalovych, I. (2023). My orliata z hir Karpatskykh: vokalno-khorovi tvory [We are eagles from the Carpathian mountains: vocal and choral works] / uporiad. M. Savka, A. Savka. Ivano-Frankivsk: Misto NV. 120 s. [in Ukrainian].

5. Shevchuk, O. (2000). Peredmova [Preface]. Filts Bohdana. Svite tykhyi: tvory dlia dytiachoho khoru. Ternopil: SMP «ASTON». S. 3–4. [in Ukrainian].

6. Kopchuk-Kashetska, M., Tsiuniak, O., Dovbenko, S. (2023). Spiritual education of students of the new ukrainian school in wartime. Mountain School of Ukrainian Carpaty. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. № 28. S. 109–112. [in English].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КАРАСЬ Ганна Василівна – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри методики музичного виховання та диригування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: музична культура української діаспори, музичне краєзнавство, історія вокально-хорового виконавства, менеджмент культури, мистецтва, освіти, педагогіка вищої школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KARAS Hanna Vasyliuna – Doctor of Arts, Professor, Professor of the Department of Music Education and Conducting Methods Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

Scientific interests: musical culture of the Ukrainian diaspora, local music history, history of vocal and choral performance, management of culture, art, education, higher school pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2024 р.

УДК 373.091.2:37.014.12(=214.58)(437.6)(045)
DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-215-342-346

БОНДАР Тамара Іванівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту

Мукачівського державного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9484-9336>,

e-mail: tamara_bondar@yahoo.com

ПОЛІТИКА «ДВОЗМІННИХ» ШКІЛ: ПРАВО НА ОСВІТУ ДІТЕЙ РОМСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті аргументовано значущість вивчення досвіду правозахисників Словачької Республіки в галузі освіти, зокрема лобювання питання залучення дітей ромського населення до середовища закладів загальної освіти. Вивчено питання «двозмінних» закладів освіти, що позиціонуються урядом Словачької Республіки як ефективний шлях забезпечення дітей ромського населення доступною, якісною освітою. На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел виокремлено особливості державної політики словачького уряду в галузі інклюзивної освіти: формування державної політики щодо осіб з особливими освітніми потребами взагалі та дітей ромського населення зокрема під впливом політики Європейського Союзу; реформування освіти для залучення дітей ромського населення з метою подолання економічних і соціальних труднощів; складність реалізації програм, попри допомогу Європейського Союзу, наскрізність і наступність траєкторії інклюзивної освіти, що відображені в змісті політичних ініціатив уряду країни; інтенсифікація фінансування розвитку інклюзивної освіти через низку законодавчих ініціатив. Проаналізовано зусилля громадських організацій, захисників прав людини щодо подолання сегрегації в Словачькій Республіці через пояснення сутності «двозмінних» шкіл для дітей ромського населення. Підкреслено, що громадські організації, зокрема Центр громадянських прав і прав людини, активно виступають проти такого формату навчання, стверджуючи, що «двозмінні» школи призводить до подальшої сегрегації ромських дітей, замість сприяння їхній інтеграції в загальну систему освіти. Констатовано наполегливість у розумінні недоцільності інвестицій Європейського Союзу в розвиток цих шкіл, які вважають виключно інституційним закріпленням сегрегації. За даними досліджень, система двозмінних шкіл створює умови, в яких ромські діти ізольовані від інших учнів, що суперечить основним принципам рівного доступу до освіти. Підкреслено значущість державної політики на розвиток інклюзивної освіти, а не на підтримку сегрегованих закладів освіти.

Перспективні напрями дослідження пов'язані з аналізом змісту траєкторії інклюзивної освіти в Словачькій Республіці, що відображений в змісті політичних ініціатив уряду країни і спрямований на інтенсифікацію розвитку інклюзивної освіти через низку законодавчих ініціатив.

Ключові слова: діти ромського населення, «двозмінні школи», сегрегація, маргіналізація, ромські громади, доступ до якісної освіти, Словаччина, політика уряду, міжнародний вплив.

BONDAR Tamara Ivanivna –

Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor,
Department of Preschool, Primary Education Pedagogy and
Educational Management

Mukachevo State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9484-9336>,

e-mail: tamara_bondar@yahoo.com